

Rollenspel Mishandeling

Korte omschrijving werkvorm

De leerlingen gaan samen een strafrechtszaak naspelen. In deze rechtszaak is het onderwerp 'mishandeling door ex-vriend'. De leerlingen worden ingedeeld in teams die elk een rol vervullen: rechter, officier van justitie, advocaat en verdachte, of slachtoffer. Na een korte voorbereiding in elk team speelt een aantal leerlingen de rechtszaak uit. Ten slotte wordt de rechtszaak kort nabesproken.

Casus

Er vindt een mishandeling plaats op straat. Deze mishandeling wordt gezien door personeel van de dienst cameratoezicht. Zij roepen de politie op die in de buurt surveilleert. De politie is vrij snel ter plaatse en arresteert ter plekke de verdachte Johan Smits. Hij wordt opgepakt en verhoord, maar hij ontkent dat hij de 18-jarige Petra de Jong uit Rotterdam mishandeld heeft. Petra doet aangifte en verklaart woensdagnacht op straat te zijn mishandeld door haar 19-jarige ex-vriend Johan Smits. Vervolgens wordt Johan aangeklaagd voor mishandeling en moet voor de rechtbank verschijnen.

Leerdoel

Leerlingen ervaren hoe een strafrechtszaak in zijn werk gaat.

Duur

Het rollenspel duurt ongeveer 60 minuten. Bij tijdnoed kan het ook in 45 minuten. Geef in dat geval de leerlingen minder tijd voor de voorbereiding in groepjes en kort de nabespreking in.

Benodigheden

- PowerPoint met de casus
- Vragen ter voorbereiding en de stappen van een rechtszaak
- Voor iedere leerling een casusomschrijving, een rolomschrijving en een aantekeningenblad (zie website).

Handleiding (korte versie)

Je doorloopt met de klas de volgende 4 stappen:

Stap 1. Plenaire voorbereiding (15 minuten)

Introduceer de casus en bekijk het filmpje. Verdeel de klas in 5 groepen:

1. De rechters
2. De officieren van justitie
3. De verdachten en advocaten
4. Het slachtoffer
5. De getuige

Stap 2. Uitwerking in groepjes (15 minuten)

Laat de 5 groepen elk hun eigen rol voorbereiden. Ze werken hun rol uit op werkbladen. Jij loopt rond om eventuele vragen te beantwoorden.

Stap 3. Uitspelen strafrechtszaak (15 minuten)

Uit elk van de 5 groepen gaat een aantal leerlingen een rol spelen (per rol staat beschreven hoeveel leerlingen dit zijn). Zij nemen nu plaats in de 'rechtszaal' en de rest zit daarachter als publiek. De rechters zitten de zitting voor en houden dus ook in de gaten wat op welk moment moet gebeuren.

Stap 4. Nabespreken en afsluiting (15 minuten)

Besprek het verloop van het rollenspel met de leerlingen na.

Handleiding (uitgebreide versie)

Stap 1. Plenaire voorbereiding (15 minuten)

- Leid het rollenspel in door de leerlingen te vertellen dat ze met zijn allen een strafrechtszaak gaan naspelen. In deze rechtszaak is het onderwerp ‘mishandeling door ex-vriend’. Laat de leerlingen de casus lezen via het scherm of lees onderstaande casus voor. Bekijk daarna de bewakingsbeelden (filmpje).
- Let op: Merk op dat het hier gaat om een zaak bij de politierechter. In werkelijkheid zou er maar één rechter zitten. Om meer leerlingen een rol te geven, laten we 3 leerlingen rechter zijn. Casus: Er vindt een mishandeling plaats op straat en deze mishandeling wordt gezien door personeel van de dienst cameratoezicht. Zij roepen de politie op die in de buurt surveilleert. De politie is vrij snel ter plaatse en arresteert ter plekke de verdachte Johan Smits. Hij wordt opgepakt en verhoord, maar hij ontkent dat hij de 18-jarige Petra de Jong uit Rotterdam mishandeld heeft. Petra doet aangifte en verklaart woensdagnacht op straat te zijn mishandeld door haar 19-jarige ex-vriend Johan Smits. Vervolgens wordt Johan aangeklaagd voor mishandeling en moet voor de rechtbank verschijnen.
- Bekijk de bewakingsbeelden (filmpje) en geef een korte toelichting: in de film is niet helemaal duidelijk wat er precies gebeurt. Daarom kan de rechtszaak ook nog alle kanten op.
- Toon ze via de PowerPoint de vier vragen die leerlingen zichzelf moeten stellen. In volgorde zijn dit:
 - 1: Is de tenlastelegging te bewijzen? (filmbeelden, verklaringen etc.)
 - 2: Is er sprake van een strafbaar feit? (Is dit mishandeling? Wat is mishandeling?)
 - 3: Is de verdachte schuldig? (Was het zelfverdediging? Ontoerekeningsvatbaar?)
 - 4: Is er sprake van verzachtende omstandigheden?
- Verdeel de rollen. Je verdeelt de klas in 5 groepen: 4 evenredige groepen en een kleinere groep van 2 tot 3 leerlingen voor de rol van ‘slachtoffer’.
- Geef per rol een korte uitleg (zie hieronder). Deel na deze uitleg de leerlingen hun eigen rol op papier uit. Hier staat hun rol uitgebreider uitgelegd. Vraag daarna nog wel even aandacht voor de stappen in een rechtszaak (zie hieronder), toon ze eventueel via de PowerPoint.
- Tip: Benadruk dat het slachtoffer en de officieren van justitie hun verhaal op elkaar af moeten stemmen. En leg uit dat de officieren van justitie een strafeis mogen bepalen, maar dat de rechters zelf beslissen of ze hierin meegaan of niet.

Uitleg rollen

1. Een **rechter** neemt beslissingen in zaken waarin mensen het niet met elkaar eens zijn. Omdat het hier om een strafzaak gaat, moet de rechter bepalen of de verdachte schuldig is aan het plegen van een strafbaar feit. De rechter bepaalt ook of iemand straf krijgt en welke straf iemand krijgt.
2. De **officier van justitie** werkt voor het Openbaar Ministerie (vertel erbij dat dit geen ministerie is). In een rechtsstaat vinden we dat strafbare feiten niet alleen de individuen (dader en slachtoffer) aangaan, maar de hele samenleving. Daarom vervolgt de overheid mensen die van een strafbaar feit verdacht worden namens de hele samenleving. Dat is de taak van het Openbaar Ministerie en die taak wordt tijdens een strafrechtszaak uitgevoerd door officieren van justitie.
3. Als de politie of de officier van justitie denkt dat je iets hebt gedaan wat niet mag en er zijn bepaalde feiten die erop wijzen dat je iets strafbaars hebt gedaan, dan ben je **verdachte**. In deze strafrechtszaak is Johan Smits de verdachte. Iedereen heeft het recht zich te verdedigen. Iedereen die wordt verdacht van een strafbaar feit wordt daarom (als hij dat wil) geholpen door een advocaat. De advocaat heeft als taak op te komen voor de rechten van de verdachte.
4. In deze strafrechtszaak is Petra de Jong het **slachtoffer**. Slachtoffers hebben bij bepaalde delicten in een strafrechtszaak spreekrecht. Dat betekent dat het slachtoffer mag vertellen wat de gevolgen van het delict voor hem of haar waren. Zij mogen hierbij niet ondervraagd worden. NB. Als een slachtoffer de confrontatie met de verdachte aan wil gaan, dan mag hij ook zijn verklaring schriftelijk (vooraf) geven. Dan wordt het toegevoegd aan het strafdossier en kan het tijdens de zitting worden voorgelezen door de officier van justitie. Het slachtoffer kan ook opgeroepen worden als getuige (wat we tijdens het rollenspel niet doen). Er mogen dan wel vragen worden gesteld.
5. De **getuige** beantwoordt vragen van de rechter, die vooral een toelichting zal vragen op de verklaring die de getuige bij de politie heeft afgelegd. Daarna kunnen ook de officier van justitie en de advocaat vragen stellen, die de getuige moet beantwoorden.

De stappen in een rechtszaak

1. Opening

De rechter opent de rechtszaak en vraagt aan de verdachte, die voor hem zit hoe hij heet, wanneer en waar hij geboren is en wat zijn woonadres is. Hierna zegt de rechter dat de verdachte goed moet opletten wat er tijdens de zitting gebeurt en dat hij het recht heeft om geen antwoord te geven op vragen die hem worden gesteld (zwijgrecht). Hierna geeft de rechter de officier van justitie het woord. NB Zodra de bode de zaak uitroept is de zaak geopend.

2. Tenlastelegging

De officier van justitie leest de tenlastelegging voor. Hierin staat waar de verdachte van wordt beschuldigd.

3. Ondervraging

De rechter ondervraagt de verdachte om te onderzoeken wat er precies gebeurd is. De verdachte mag de vragen beantwoorden, maar dit hoeft dus niet omdat hij het recht heeft te zwijgen.

4. Getuigenverhoor

De rechter zal de getuige vragen stellen over de verklaring die hij/zij eerder bij de politie heeft afgelegd. De rechter wil waarschijnlijk een toelichting op bepaalde punten. Na het verhoor door de rechter zal de officier van justitie de getuige misschien ook vragen stellen. Daarna is het de beurt aan de advocaat van de verdachte.

5. Verklaring

Het slachtoffer geeft een verklaring aan de rechtbank over de geleden schade. Er mogen geen vragen gesteld worden aan het slachtoffer. Opmerking: Het slachtoffer kan ook opgeroepen worden als getuige (wat we tijdens het rollenspel niet doen). Er mogen dan wel vragen worden gesteld.

6. Requisitoir

De rechter geeft de officier van justitie opnieuw het woord. De officier van justitie vertelt aan de rechter waarom hij vindt dat de verdachte schuldig is en welke straf hij eist. Dit heet het requisitoir.

7. Pleidooi

Daarna geeft de rechter het woord aan de advocaat: die vertelt nu waarom hij vindt dat de verdachte geen of minder straf verdient. Dit heet een pleidooi. Officieel mag de officier van justitie nog reageren op het pleidooi. Daarna mag de advocaat nog reageren op de reactie van de officier en dan volgt stap 7. Om het rollenspel niet te lang te maken, slaan we deze twee stappen over.

8. Laatste woord

De rechter vraagt of de verdachte nog iets wil zeggen. De verdachte mag hier weer kiezen of hij wel of niet iets zegt.

9. Schorsing

Nadat de rechter aan de verdachte het laatste woord heeft gegeven sluit hij het onderzoek en daarna wordt in het rollenspel een korte schorsing (= pauze) ingelast, zodat de rechter kan bepalen of de verdachte schuldig is. De rechter verlaat hiervoor korte tijd de zaal. Opmerking: Bij zeer ernstige strafzaken laat de uitspraak van de (drie) rechter(s) veel langer op zich wachten – maximaal 14 dagen.

10. Vonnis

De rechter gaat weer zitten en spreekt uit of de verdachte schuldig is en zo ja, welke straf hij krijgt. Hij wijst de verdachte erop dat hij hoger beroep kan instellen als hij het niet eens is met zijn straf.

Stap 2. Uitwerking in groepjes (15 minuten)

- Zorg dat de leerlingen als groepje per rol bij elkaar gaan zitten en laat ze hun rolomschrijving lezen. Daar hebben ze 10 minuten de tijd voor. Deel vervolgens de werkbladen uit. Je loopt rond om de casus, moeilijke begrippen en de structuur van een rechtszitting, indien nodig, nog een keer uit te leggen en om tips te geven.
- Laat de leerlingen bepalen wie van het groepje de rol gaat spelen: 1 officier van justitie, 1 advocaat, 1 slachtoffer, 1 getuige, 1 verdachte en 3 rechters.

Stap 3. Uitspelen strafrechtszaak (15 minuten)

- Zorg dat de stoelen staan opgesteld: In de zaal zitten de rechters (3 leerlingen) tegenover de verdachte en zijn advocaat. Vlak naast de rechters (en een eindje van hen af) zit de officier van justitie (1 leerling). Achter de advocaat en verdachte zit het publiek (overige leerlingen). Een stukje bij de advocaat en de verdachte vandaan zit het slachtoffer.
- Introduceer jezelf als bode. De bode regelt alles in en rond de rechtszaal: hij begeleidt de spelers in de strafrechtszaak naar de juiste plaats en geef het publiek een plek op de publieke tribune. Als iedereen zit en de rechters komen binnen, roept u: “de rechtbank”. Het is dan de bedoeling dat iedereen gaat staan. Zodra de rechters zitten, mag de rest ook weer gaan zitten.
- Laat de rechter de strafrechtszaak voorzitten.

Stap 4. Nabespreken en afsluiting (15 minuten)

- Vraag aan de leerlingen wat ze ervan vonden. Was het moeilijk of was het gemakkelijk? Denken ze dat dit vonnis in het echt ook gegeven zou kunnen worden?
- Tip: Je kunt gebruik maken van de echte uitspraak van de rechter in deze zaak: 2 maanden voorwaardelijk met een proeftijd van 2 jaar en een werkstraf van 40 uur. De politierechter had rekening gehouden met de leeftijd van de dader (jong), dat er geen strafblad van de dader bestond, dat hij net een nieuwe baan had die hij ongetwijfeld zou verliezen als hij in de gevangenis zou belanden.
- Loop met de leerlingen de verschillende stappen voorafgaand en tijdens de strafrechtszaak nog een keer langs, evalueer kort het rollenspel en de plek van het strafrecht in de rechtsstaat en rond de les af.

Bijlage: Casusomschrijving 'Mishandeling door ex-vriend'

Er vindt een mishandeling plaats op straat en deze mishandeling wordt gezien door personeel van de dienst cameratoezicht. Zij roepen de politie op die in de buurt surveilleert. De politie is vrij snel ter plaatse en arresteert ter plekke de verdachte Johan Smits. Hij wordt opgepakt en verhoord, maar hij ontkent dat hij de 18- jarige Petra de Jong uit Rotterdam mishandeld heeft. Petra doet aangifte en verklaart woensdagnacht op straat te zijn mishandeld door haar 19- jarige ex-vriend Johan Smits. Vervolgens wordt Johan aangeklaagd voor mishandeling en moet voor de rechtbank verschijnen.

Deze rechtszaak draait om de volgende 4 vragen:

1. Is het feit te bewijzen?
2. Gaat het om een strafbaar feit?
3. Is de verdachte inderdaad schuldig aan het feit?
4. Zijn er strafverzwarende of straf verlichtende omstandigheden?

Strafmaat

In de wet staat het volgende over mishandeling:

Wetboek van Strafrecht

Titel XX Artikel 300

1. Mishandeling wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of geldboete van de vierde categorie.ⁱ
2. Indien het feit zwaar lichamelijk letsel ten gevolge heeft, wordt de schuldige gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vier jaren of geldboete van de vierde categorie.
3. Indien het feit de dood ten gevolge heeft, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vierde categorie.
4. Met mishandeling wordt gelijkgesteld opzettelijke benadeling van de gezondheid.
5. Poging tot dit misdrijf is niet strafbaar.

ⁱ Toelichting op categorieën voor geldboetes: Voor elk strafbaar feit is in de wet een categorie bepaald. Er zijn in totaal zes categorieën. De categorie waar een strafbaar feit in valt geeft de maximale hoogte aan van de boete die door de rechter opgelegd kan worden. Mishandeling valt in de vierde categorie, wat betekent dat de rechter maximaal een boete van €18.500,- op kan leggen.